

מעורבות גברים במניעת אלימות בזוגיות

סקירת מחקרים והמלצות יישומיות

כתיבה: ד"ר דרור נצר ויסמין רובין קופר
עריכה מקצועית: ד"ר יאיר אפטר
עריכה וליווי מקצועי: ד"ר מיכל רום

תוכן העניינים

2	מבוא ומטרה
3	מהי אלימות בזוגיות ומדוע חשובה פעולת המניעה בקרב גברים?
3	אפקטיביות של תוכניות מניעה: סקירת מחקרים
3	מיקוד ושיטה
4	ממצאים מרכזיים
4	מטרות מרכזיות לתוכניות מניעה
5	מה עובד? ..
6	התאמת התוכניות ורמת המניעה לקהלי יעד
7	הפחתת סיכון כתוצאה מתוכניות מניעה
7	המלצות יישומיות
8	קהלי יעד למניעה
8	חשיבותה של רגישות תרבותית
8	מה יביא גברים להשתתף בתוכניות למניעה?
8	שימוש בתוכניות המגבירות מעורבות אקטיבית של גברים
9	שימוש במסרים מותאמים לגברים
10	העצמת גברים כדרך לעודד השתתפות בתוכניות למניעת אלימות בזוגיות
10	גיוס מנהיגים קהילתיים/רוחניים/דתיים ומשפיענים לטובת קמפיינים ותכניות קהילתיות
10	מומחיות אנשי מקצוע לתוכניות מניעה עם גברים
11	הערכת השפעה של תוכניות מניעה
11	סיכום
12	נספח: תוכניות מניעה שאותרו ונבחנו במסגרת הסקירה
17	רשימת מקורות

מבוא ומטרה

אלימות במערכות יחסים זוגיות היא תופעה חברתית קשה בכל חלקי החברה בישראל. נשים הן הנפגעות הישירות העיקריות מהתופעה, אך יש לה השפעות כואבות גם על הילדים, המשפחה והחברה ככלל. היקפי התופעה, להערכת מומחיות ומומחים בתחום, אינם מצטמצמים לאורך השנים. רוב מאמצי הטיפול והמניעה בישראל ממוקדים בנשים. ישנו ריבוי של ארגונים ושירותים העוסקים בנשים ורק מיעוטם מכוונים את עשייתם לגברים, בפרט עשייה בתחום המניעה.

יוזמת 'קוויים אדומים' הפועלת ב'שיתופים' היא שותפות של מעל 100 ארגונים – ציבוריים, חברתיים ועסקיים – הפועלים יחד למניעת אלימות בזוגיות. 'קוויים אדומים' הגדירה כחלק מתפיסת השינוי המערכתית שלה, כי אחת האסטרטגיות המרכזיות למניעה מחייבת הגברה משמעותית של מעורבות גברים במניעה, הן כמושאי המניעה, הן כסוכני שינוי, בדגש על גברים נורמטיביים, שאינם מעורבים באלימות בזוגיות, אשר נוטים להיות עיוורים לבעיה.

במסגרת יוזמת 'קוויים אדומים' פעלה במהלך שנת 2022 קבוצת עבודה שעסקה בגיבוש דרכים להגברת מעורבות גברים במניעת אלימות בזוגיות. כהנחת יסוד לפעולתה הניחה הקבוצה כי מגדר הוא גורם מעצב של האופן בו גברים ונשים תופסים את העולם, וכי כדי לרתום גברים לפעול למניעת אלימות בזוגיות, יש לקחת בחשבון את נקודת מבטם על התופעה, למשל: האופן בו הם תופסים את הקשיים ביציאה מקשר אלים, דינמיקות של כוח בזוגיות, הציפייה להתנהלות 'גברית' במערכת הזוגית, ועוד. כמו כן, הפנייה אל הגבר וצורת הדיבור עימו, חייבות לקחת בחשבון את נקודת המבט שמאפיינת את הגברים ביחס לתופעת האלימות בזוגיות, ובכלל, ולתת להם מענה. על בסיס המלצות אלו גובשו המלצות לאסטרטגיות פעולה בתחום.

עם פרוץ מלחמת אוקטובר 2023, שצפויה (על פי מחקרים מהעולם) להגביר את היקפי האלימות ולהסלים אלימות קיימת בישראל, עלה צורך דחוף לפתח את תחום המניעה עם גברים בישראל. מכאן עלה גם הצורך ללמוד מהאופן שבו נעשית עבודת מניעה עם גברים במקומות אחרים בעולם, כדי לזקק תובנות יישומיות ולגבש עקרונות לפעולת מניעה בקרב גברים בישראל.

מסמך זה נכתב על מנת ליצור תשתית ידע שתשמש לקידום מהלך מערכתית למניעת אלימות בזוגיות עם גברים, והוא כולל שלושה חלקים:

- **חלק א** הינו הקדמה קצרה והכרחית שמתייחסת לתופעת האלימות בזוגיות ולחשיבות פעולת המניעה בקרב גברים.
- **חלק ב** מציג ידע המבוסס על סקירה של מחקרים מן העולם, שבדקו אפקטיביות של תוכניות מניעה עם גברים.
- **חלק ג** מציג המלצות יישומיות המבוססות על סקירת המחקרים המוצגת בחלק ב, על תוצרי קבוצת העבודה, שפיתחה אסטרטגיה להגברת מעורבות גברים, ועל סדרת מפגשי היועצות עם אנשי ונשות מקצוע מגוונים בישראל.

מהי אלימות בזוגיות ומדוע חשובה פעולת המניעה בקרב גברים?

אלימות בזוגיות מוגדרת על ידי ארגון הבריאות העולמי כ"כל התנהגות המתרחשת במערכת יחסים אינטימית אשר גורמת לנזק מיני, פיזי או נפשי לאחד מבני הזוג" (Brady F & Kaloka AS, DeHond A, 2023). [בהגדרה שנכתבה לתופעה במסגרת תהליך העבודה של יוזמת קווים אדומים](#), מודגש כי אלימות זו לובשת צורות מגוונות אשר המשותף לכלן הוא התנהגות כוחנית, יחסי שליטה ויצירת תלות, הטלת מורא, השפלה – הגורמים לצמצום משמעותי של מרחב ההחלטה והפעולה של אחד מבני הזוג, לרוב אישה, ומביאים לכדי פגיעות נפשיות ופיזיות. התנהגויות כאלה יכולות כמובן להתקיים בכל סוג של מערכת זוגית, בין בני זוג בהווה, במהלך פרידה וגם אחריה.

מחקרים שנערכו ברחבי העולם מצאו כי, לאורך שנות חייהן, כרבע מהנשים (27%) יסבלו מאלימות מבני זוגן, וכי נשים צעירות בנות 15-49 ממדינות במעמד כלכלי נמוך-בינוני, הן בעלות הסיכון הגבוה ביותר. עוד נמצא כי לאלימות בזוגיות יש השלכות על הבריאות הנפשית והפיזית של המעורבים בה כגון דיכאון, שימוש בחומרים, פציעות, נכויות וכו' (Brady F & Kaloka AS, DeHond A, 2023).

כדי למנוע אלימות בזוגיות יש לטפל בגורמים הבסיסיים לבעיה. מחקרים רבים (Fulu E et al, 2014; Crooks, C.V et al, 2019) מראים שאין גורם אחד לאלימות, ואין דרך אחת למנוע אותה. אלימות היא פועל יוצא של אינטראקציה בין גורמים שונים הכוללים: גורמים תורשתיים, היסטוריה התפתחותית, מאפייני אישיות, דינמיקה של מערכות יחסים, מבני בית וקהילה, גישה למשאבים ומעמד של גברים מול נשים. בתוך כך, ברור כיום כי תוכניות מניעה המכוונות לקהל יעד של גברים צריכות להיות מובחנות מתוכניות מניעה המכוונות לקהל יעד של נשים במגוון היבטים: השפה והמושגים בהם נעשה שימוש, התייחסות לאופנים בהם גברים צורכים שירותים ומידע, ולאופנים בהם גברים מגיבים למסרים מהסוג הנדרש.

אפקטיביות של תוכניות מניעה: סקירת מחקרים

ניסיוננו מלמד כי בישראל חסר מידע עדכני ומתוקף המספק מענה לשאלה "מה עובד במניעה עם גברים?". לפיכך ביקשנו בסקירה זו למצוא את התשובה באמצעות בחינה של מחקרים מהעולם, אשר מדדו יעילות של תוכניות למניעה של אלימות בזוגיות בקרב גברים מעל גיל 18¹.

מיקוד ושיטה

החיפוש התמקד רק בתוכניות למניעה ראשונית ושניונית בתחום האלימות בזוגיות, המיועדות לגברים שאינם מוכרים כאלימים. בדגש על תוכניות אשר נמדדו וגם נמצאו יעילות זאת על מנת לייצר מידע המבוסס על תשובות מתוקפות לשאלה: "מה עובד?" לפירוט התוכניות שנסקרו ראו בנספח א. חלק מתוכניות ההתערבות שנמצאו כעומדות בקריטריונים אלו כללו גם משתתפים גברים וגם משתתפות נשים. לא נכללו בסקירה זו תוכניות התערבות שמיושמות בקרב נשים בלבד או בקרב נערים מתחת לגיל 18. כמו כן, לא נכללו תוכניות

¹ המחקרים אותרו בעזרת חיפוש שנערך במאגרי מידע על המושגים: Men, Adult, Domestic violence prevention, Gender based violence program

שלא בוצע עליהם מחקר הערכה, ולא נמדדה הצלחתן. וכאמור לעיל, לא נכללים בסקירה זו מחקרים על התערבויות שמטרתן טיפול ושיקום, המיועדות לגברים, אלא רק התערבויות שמטרתן מניעה.

ממצאים מרכזיים

מסקירת המחקרים שנמצאו על תוכניות מניעה המיועדות לגברים, או גם לגברים, עלו תובנות המתייחסות למספר היבטים עיקריים של תוכניות אלו: תובנות על המטרות שנבחרו לתוכניות אלו על ידי הגופים שהובילו אותן; מרכיבים שזוהו ככאלו שהגבירו אפקטיביות של תוכניות אלו; וכן תובנות לגבי חשיבותה של ההתאמה בין סוג התוכנית ותכניה לקהלי יעד שונים. תובנות אלו יוצגו בפרק זה.

מטרות מרכזיות לתוכניות מניעה

מסקירת המחקרים שאותרו עולה כי תוכניות למניעת אלימות בזוגיות המיועדות לגברים, או גם לגברים, לרוב יתמקדו באחת (או יותר) מהמטרות הבאות:

- העלאת מודעות לנושא ושינוי נורמות התנהגות ברמת הפרט - מבחינה היסטורית אלימות נגד נשים ואלימות במשפחה נחשבו לנושא פרטי והייתה עטופה בשתיקה, ובקהילות מסוימות אף נחשבה לנורמטיבית. לכן, ניסיון לאתגר נורמות של גברים לגבי תפקידי המגדר ולשבור את קוד השתיקה סביב אלימות נגד נשים הוא פעמים רבות דרך מרכזית לפתרון הבעיה. תוכניות אלה מכוונות לחולל שינוי בדפוסי ההתנהגות של הפרט הבודד.
- שינוי נורמות התנהגות בנוגע לאלימות זוגית ברמת הקהילה - תוכניות קהילתיות מנסות לרוב להעצים נשים, לגייס גברים לפעול בנושא ברמה הקהילתית, תוך מאמץ לשנות סטריאוטיפים ונורמות מגדריות ברמת הקהילה. תוכניות אלו נועדו לשנות עמדות והתנהגויות על ידי איתגור הנורמות החברתיות באופן רחב, והן מתבצעות לרוב על ידי גיוס של מנהיגות קהילתית ודמויות ציבוריות משפיעות.
- חיזוק יכולות כלכליות של גברים - מטרה זו בולטת במיוחד בקהילות מסורתיות פטריארכליות שנמצאות בתהליכי שינוי, משום שבהן ההסתגלות של נשים לשינוי מהירה יותר והן נוטות למצות מהר יותר הזדמנויות ומשאבים. הגברים פעמים רבות נשארים מאחור, דבר הבא לידי ביטוי בשיעורי תעסוקה נמוכים, בתעסוקה באיכות נמוכה ובתגמול נמוך. כתוצאה מכך נוצרת פגיעה במעמדם של גברים, מה שמביא לתסכול ועלול להביא לאלימות שמטרתה להגביל את האישה – למנוע התקדמות ולייצר מגבלות כלכליות. בנסיבות אלו מופעלות תוכניות שמטרתן לחזק את היכולות הכלכליות של גברים במסגרת תהליך השינוי שעובר על החברה כולה.
- חיזוק יכולות פעולה של ה"עומדים מהצד" - תוכניות אלו נועדו לערער על הנורמות והעמדות המקובלות שגורסות כי אלימות בזוגיות היא ענין פרטי ולעומדים מהצד אין זכות להתערב. תוכניות אלו נעשות לרוב במסגרת ביה"ס וגם בקמפיינים תקשורתיים שמטרתם לשכנע גברים שאינם מעורבים באלימות זוגית, לפעול במקרים בהם הם נתקלים באלימות של גברים אחרים כלפי בנות זוגן. ההבדל בין מטרת תוכניות אלו לתוכניות המופיעות בסעיף 2 (גיוס והסברה בקהילה) הוא בדגש על הפעולה עצמה ולא רק על השפעה ברמה הערכית והנורמטיבית.
- שינוי הנרטיב המקובל של "גבריות" - ברוב העולם עדיין שולטים נרטיבים של גבריות אשר מצדיקים אלימות, שליטה ודומיננטיות של גברים בתחום המיני, הכלכלי והפוליטי. תוכניות מסוג זה לרוב

מתרחשות רק בקבוצות של גברים (ופחות בקבוצות מעורבות, אם בכלל) והן נועדו להבהיר את ההשפעות המזיקות של נרטיבים אלו גם עבור הגברים עצמם, ולשנות את הנרטיב הקיים כך שיכלול גם מרכיבים אחרים של גבריות.

מה עובד?

בדיקת האפקטיביות של תוכניות מניעה, צריכה להוכיח שהעובדה שאלימות לא התרחשה היא תוצר ישיר של התוכנית. הוכחה מסוג זה היא מורכבת לביצוע בשל מאפייני הסוגייה שבה אנו עוסקים, שהיא מורכבת ומושפעת מטווח רחב של גורמים, אירועים ונסיבות. לכן, מחקרים שבדקו את שאלת האפקטיביות מתייחסים לרוב להפחתה של גורמים המעלים את הסיכון לאלימות, מתוך הנחה ששינויים אלו יעזרו במניעה ראשונית של אלימות זוגית. כך למשל, שינוי תפיסות סטריאוטיפיות של תפקידי מגדר בזוגיות, ואימוץ תפיסות יותר גמישות ושוויוניות צפויות על פי הנחה זו להביא, בין השאר, לירידה במעורבות באלימות. ברוח זו, ניתן לזקק שתי תובנות כלליות שעולות מן המחקרים שנסקרו:

- רוב התוכניות שנמצאו אפקטיביות שמו דגש על הגברת המודעות לאלימות בזוגיות ועל איתגור נורמות מגדריות בזוגיות.
- רוב התוכניות שנמצאו אפקטיביות שילבו סוגי התערבויות: כאלו שכוונו לרמת הפרט, כלומר הגבר הבודד ואחרות שכוונו לרמת הכלל, בדגש על יצירת שינוי בנורמות הציבוריות. בתוך כך, זוהו מספר מרכיבים נוספים שהפכו תוכניות לאפקטיביות. אלו יפורטו כעת.

הקפדה על מסרים המותאמים לגברים

שלושה סוגי מסרים נמצאו במחקרים ככאלה שמניעים גברים לפעולה, ועל כן חשוב להשתמש בהם, בין אם בפניה ציבורית או פרטית.

- מסרים מאוזנים המעצימים גברים – פעמים רבות השיח הציבורי על אלימות בזוגיות מציג גברים באופן חד ממדי כאלימים כלומר, כבעלי מניעים, תחושות, רגשות ופעולות שליליים בלבד. בפועל, גברים, גם אלו שאכן פועלים באלימות, או מצויים בסיכון לאלימות, אינם חווים את עצמם ככאלו וישנם גברים המתמודדים עם אלימות הדדית או אלימות המופנית כלפיהם. לאור זאת, מסרים מסוג זה אינם נקלטים אצלם כמעט בכלל, או שהם מעוררים התנגדות. לעומת זאת, מסרים אשר מציגים את הרגשות והמניעים של גברים באופן מורכב, שוללים התנהגויות אלימות כלא מקובלות ולצד זאת מציגים דרכי התמודדות מותאמות לגברים, הם מסרים שמאפשרים לגברים להזדהות, ולכן מייצרים יותר קשב ויותר נכונות של גברים להתגייס לפעולה הן כלפי עצמם והן כלפי אחרים.
- מסרים שמדגישים שינויים בתפיסות על מגדר זוגיות – תפקידי מגדר הם מבנה סוציולוגי המוטמע באופן עמוק ולרוב לא מודע אצל גברים ואצל נשים כאחת. מבנה זה מורכב, בין השאר, מתפיסות של עליונות וצורך בשליטה מצד הגברים, צורך להראות חוזק, איסור על שיתוף ברגשות, צורך להיות אחראי על פרנסה וביטחון ועוד. תפיסות אלו עלולות, בהינתן דפוסי אישיות ונסיבות אישיות, להתפתח לדפוסים של שליטה ואלימות. מסרים המביאים

להרחבת מנעד התפיסות והסתכלות רחבה וגמישה יותר על תפקידי מגדר ועל משמעותם לגברים, הם מסרים אפקטיביים יותר, משום שהם יכולים לספק לגברים דרכים חדשות להתמודדות עם קשיים איתם הם מתמודדים כתוצאה מתפקידי מגדר נוקשים ועם אתגרים שתפיסות אלו מייצרות בזוגיות.

- מסרים המביעים אמפתיה לחולשות ולצרכים של הגבר – השיח החברתי על אלימות של גברים כלפי נשים כבעיה חברתי הוא בן מספר עשורים וימי שהובילו אותו הם בעיקר ארגוני נשים פמיניסטיים חלוציים. המסר המרכזי שהוביל את התחום הוא מסר של הגנה על נשים מחד וענישה לגברים מאידך. בעוד שאכן יש חשיבות להגנה על נשים ולענישה של גברים במקרים של פגיעה, החלוקה הדיכוטומית של קורבן ותוקפן מייצרת שיח מרחיק, שכן מסרים אלו אינם תואמים את החוויה הבסיסית של חלק גדול מהגברים. כדי שגברים יהיו מעורבים יותר במניעת הבעיה, יש לזהות את האינטרסים והמוטיבציה הפנימית שלהם לעשות זאת, ולהתחבר אליהם. בעוד שישנה קבוצה מסוימת של גברים שהרעיון של שמירה על זכויות נשים יניע אותם לפעולה, חלק גדול מהגברים לא יתחברו לכך אלא למניעים אחרים כגון הכרה בצרכים ובכאבים שלהם, צורך בהגנה על זכויות אדם באופן רחב, דאגה לילדים ועוד.

גיוס מעצבי דעת קהל למניעה

תוכניות אשר פועלות עם משפיענים ומעצבי דעת קהל, הלומדים את התופעה ומאמצים מסרים המשפיעים על התפיסות הציבוריות, הן בעלות השפעה מוכחת על ציבור הגברים הרחב. בקהילות מסורתיות פטריארכליות, גיוס מנהיגות דתית וקהילתית חשוב אף יותר משום שהוא מספק "הרשאה" לכניסה לקהילה ונותן גושפנקא למניעה.

העצמה כלכלית של גברים

על בסיס ההבנה כי פערים בהכנסה ובמעמד הכלכלי בין גברים לנשים, לרעת הגברים, עלולים להסלים לאלימות על סוגיה השונים, פותחו תוכניות רבות ששמו דגש על מתן כלים תעסוקתיים ועסקיים לגברים. לדוגמה, תכנית הכשרה לגברים שיהפכו פעילים למען הגברת שוויון בין גברים ונשים, שבתוכה שולבה תוכנית העצמה כלכלית שסיפקה להם כלים מגוונים להתפתחות כלכלית, כגון כלים למציאת עבודה ההולמת את כישוריהם וכלים להקמת עסק קטן.

התאמת התוכניות ורמת המניעה לקהלי יעד

נמצאו סוגים שונים של תוכניות שניתן לאפיין על פי סוגי האוכלוסיות המיועדות, כאשר לכל אחת מהן מיקוד בסוג אחר של מניעה – מניעה ראשונית ושניונית – מושגים המגיעים מתחום בריאות הציבור:

- מניעה ראשונית - מטרתה הפחתת החשיפה לגורמי סיכון, או יצירת חסינות כלפיהם ובכך מניעת הופעת הנזק.
- מניעה שניונית - מטרתה גילוי מוקדם ואיתור התופעה או גורם הסיכון וטיפול בהם בשלב מוקדם ככל האפשר, על מנת למנוע התמשכות והחמרה של הנזק.

מסקירת המחקרים עולה כי אחד המפתחות להצלחת תוכניות המניעה טמון במידת ההתאמה בין רמת המניעה לקהלי היעד השונים, כפי שנתאר כעת.

מניעה לקהל יעד רחב, שאינו מעורב באלימות

תוכניות מניעה אפקטיביות אשר פונות לקהל יעד רחב של גברים, שאינם מזוהים כאלימים ואינם בסיכון ידוע לאלימות, הן תוכניות הממוקדות במניעה ראשונית. תוכניות אלו עוסקות בעיקר בהשפעה על עמדות, תוך שימת דגש על ערכים של שוויון ועל אימוץ תפקידי מגדר גמישים. בנוסף, מספקות תוכניות אלו תפיסות הנוגעות לזוגיות מיטיבה, וכלים לקיימה, וכן היכרות עם נורות אדומות המסמנות מערכות יחסים אלימות.

מניעה לקהל יעד של גברים המצויים בסיכון מוגבר לאלימות בזוגיות

גברים המצויים בסיכון גבוה לאלימות הם על פי רוב גברים שחוו פוסט טראומה, גברים שנפגעו מאלימות או מפגיעה מינית, גברים שגדלו כילדים חשופים לאלימות, משתמשים בסמים ואלכוהול ועוד. לגברים אלו מתאימות תוכניות שמטרתן מניעה שניונית. תוכניות אפקטיביות לקהל זה שילבו את התכנים המותאמים לקהל הרחב, שצויינו לעיל, יחד עם כלים נוספים: כלים לזיהוי סימני אלימות בזוגיות של המשתתפים עצמם, כלים לתקשורת רגשית לא אלימה עם בת הזוג וכלים לניהול כעסים.

הפחתת סיכון כתוצאה מתוכניות מניעה

מסקירת מחקרים שבדקו תוכניות בחברות מסורתיות ופטריארכליות עלה כי תוכניות מסוימות עלולות להגביר סיכון מצד גברים שיתנגדו לפעילות וכתוצאה מכך עלולים להגיב באלימות כלפי בנות הזוג שלהם או אנשי הצוות שמפעילים את התוכנית. תוארו מקרים בהם גברים התנגדו להשתתפות בנות הזוג שלהן בתוכניות מחשש שהשתתפותן בתוכנית תגרום לערעור מעמדם של הגברים. תוצאה שלילית נוספת של תופעה זו היא סכנה של אנשי צוות המפעיל את ההתערבות מצד אותם גברים, בשל אותה התנגדות שהוזכרה לעיל. מחקרים אלו לא הציעו דרכי התמודדות מעשיות עם התופעה.

המלצות יישומיות

הגברת מעורבות גברים במניעה, כמובילים, שותפים וכמושאי המניעה, הוגדרה כאסטרטגיית פעולה מרכזית ביוזמת קווים אדומים. מיקוד זה מבוסס על ההנחה כי כל זמן שהמאמצים לצמצום תופעת האלימות בזוגיות נעשים בעיקר על ידי נשים ובעבור נשים, ההשפעה תהיה חלקית. פרק זה מציג המלצות יישומיות המבוססות על סקירת המחקרים המוצגת בחלק ב, על תוצרי קבוצת העבודה ביוזמת קווים אדומים, שעסקה בנושא מעורבות גברים במניעה ועל סדרת מפגשי היועצות עם אנשי ונשות מקצוע מגוונים בישראל. ההמלצות מתייחסות לבחירת קהלי יעד לתוכניות מניעה, לדרכים שעשויות לסייע בגיוס גברים לשותפות ולהשתתפות בתוכניות אלו, ולידע ומומחיות הנדרשים מאנשי ונשות מקצוע להובלת תוכניות בתחום זה.

קהלי יעד למניעה

מסקירת הספרות שהוצגה לעיל עולה הבחנה בין קהלי יעד למניעה ראשונית לבין קהלי יעד למניעה שניונית. הבחנה זו הינה רחבה ולא מספקת מיקוד מספיק בקהלי יעד מוגדרים ומומלצים, בפרט לא כאלו שרלבנטיים לחברה בישראל בתקופה זו. ואכן, מהיוועצות רחבה בנושא שנערכה ביוזמת קווים אדומים, עולה כי מומלץ לבחון 3 קבוצות מרכזיות של קהלי יעד. נציין כי קבוצות אלו אינן מוציאות זו את זו ויש ביניהן חפיפות:

- צעירים ובכללם סטודנטים (גילאי 18-30) - גברים אלו נמצאים בשלב של טרום וראשית זוגיות ויש הזדמנות לייצר מהלכי מניעה לפני כניסה מחייבת למערכות יחסים זוגיות. בנוסף, במלחמה שפרצה ב 7/10/23 קבוצת גיל זו נפגעה באופן מיוחד, הן בשל מעורבות רחבה במסיבת הנובה, שירות צבאי ממושך של גברים וחבריהם וכן פגיעה בלימודים ובפרנסה, בגיל שבו אלו אתגרי התפתחות מרכזיים.
- נפגעי טראומה, פוסט טראומה או בסכנה לפתח פוסט טראומה - גברים שמשתרמים בכוחות הביטחון, מפונים, נפגעי אלימות, נפגעי נפש, ועוד - מחקרים מראים שטראומה ופוסט טראומה מגבירות סיכון למעורבות ביחסים אלימים.
- גברים במצבי חיים המזמנים משברים - מצבי חיים שונים מייצרים סיכון למשבר, שבתורו עשוי להגביר מתחים זוגיים ולייצר סיכון להתפתחות אלימות. מצבים אלו יכולים להיות מגוונים וביניהם מעבר לאבהות, איבוד תעסוקה, פרידה וגירושין, פרישה ועוד.

חשיבותה של רגישות תרבותית

כידוע לכל, חשוב להתאים תוכניות לקהלי היעד השונים, בהתבסס על הבנה עמוקה של הקודים התרבותיים והערכים המובילים של קהל היעד. הדבר נכון בכל מקרה ובמיוחד בבניית תוכניות למניעת אלימות עם גברים מאוכלוסיות מיעוט שמרניות ופטריארכליות. זאת משום שהמניעה דורשת עיסוק בתפקידי המגדר, ובחלוקת תפקידים במשפחה, נושאים שיש מורכבות ורגישות רבה לדבר עליהם בחברות אלו. כמו כן, חשוב להימנע ממצב בו תוכניות מניעה מפותחות כתוכניות עבור תרבות אחת (בישראל לרוב עבור החברה הכללית, היהודית, חילונית - מסורתית) ונעשה ניסיון לשכפל אותן עם התאמות קלות לקהלי יעד אחרים. התאמות אלו לרוב אינן מספקות ועלולות להיתפס כנכפות מבחוץ באופן לא מותאם. ישנה חשיבות שקבוצות חברתיות שונות יובילו פיתוח תוכניות מניעה עבור קהילותיהם, כך שההתאמה לצרכי הקהילה ולתרבות שלה, תהיה התאמה מלכתחילה ולא בדיעבד. כך גם עולה הסיכוי לאימוץ ולהרחבה של תוכניות אלו.

מה יביא גברים להשתתף בתוכניות למניעה?

מסקירת הספרות ומהניסיון המתפתח בישראל עולה כי יש קושי בגיוס גברים לתוכניות הנוגעות לעולם של רגשות ויחסים. קושי זה נוגע הן לעצם הגיוס לפעילויות, והן ליצירת המעורבות. מתוך הידע שאספנו מוצעות כאן מספר דרכי פעולה שיכולות להגביר מעורבות של גברים בתוכניות למניעת אלימות בזוגיות.

שימוש בתוכניות המגבירות מעורבות אקטיבית של גברים

מומלץ לייצר תוכניות המבוססות על עשייה פראקטיבית של המשתתפים, העדפת סדנאות על פני הרצאות, שילוב פעילויות המייצרות תוצרים (למשל, ניסוח משותף של כללים להתנהלות, יצירת אמנה ועוד). כמו כן,

שימוש בהתערבויות המשלבות פעילות פיזית - התערבות גופניות לצד התערבויות מילוליות, עשויות לרתום יותר גברים, שכן ישנם גברים שפעילות כזו תייצר עבורם חיבור נוח יותר להשתתפות בתוכנית.

שימוש במסרים מותאמים לגברים

ישנה חשיבות רבה לתוכן המסרים ולאופן הצגתם הן בתהליך הגיוס של גברים לתכניות מניעה, והן בתוך התכניות עצמן. להלן מספר המלצות לגבי מסרים וכיצד נכון להשתמש בהם להגברת אפקטיביות התכניות.

מסרים מרכזיים לתוכניות מניעה אפקטיביות בקרב גברים

- תפיסות של זוגיות בריאה ומכבדת
- תפיסות גמישות של תפקידים מגדריים בזוגיות
- כלים להתמודדות עם כעס ולניהול קונפליקטים זוגיים
- פיתוח חוסן נפשי להתמודדות עם מצבי דחק בזוגיות
- זיהוי דינמיקה המייצרת אלימות ומתן כלים לעצירתה
- מתן כלים לגברים העדים לאלימות, כיצד להתמודד עמה באופן פעיל
- שימת דגש על כך שמניעת אלימות בזוגיות היא גם עניין לגברים ולא רק לנשים

התערבות מכוונת אמפתיה

בעבודה מניעתית בתחום של אלימות בזוגיות חשוב לגשת לגברים מעמדה אמפתית ולא מאשימה, כזו הנותנת אמון בכוונות הטובות וברצון לקיים מערכות יחסים אינטימיות ורגשיות בריאות. נזכיר כי תוכניות מניעה מכוונות לגברים נורמטיביים, או גברים בסיכון הנובע מקשיים ופגיעות שאינם קשורים לזוגיות.

הימנעות משימוש במסרים שמקדמים רק זכויות של נשים

במסגרת העבודה עם גברים בהקשר לאלימות בזוגיות, עולה לא אחת כי רבים מהם חשים שהמדינה מגינה על נשים ומקדמת זכויות נשים, על חשבון הגברים, ועוזרת לנשים לנצל את הגברים כדי להשיג זכויות יתר ולנשל אותם ממעמדם, מרכושם ומזכויותיהם כאבות. העובדה שזו התחושה שלהם צריכה להילקח בחשבון בבואנו לבנות תכנית מניעה אפקטיבית. המלצה זו חשובה במיוחד משום שתוכניות המבקשות לקדם עמדות שוויוניות, אי אלימות ושיח מכבד, מחויבות לפעול מתוך רגשות למקום הפגיע של קהל היעד שלהן. במקרה זה, אלו הם גברים שחווים נשים שנמצאות בעמדות כוח כלפיהם. אין ספק שמדובר במורכבות גדולה, שלא תמיד קל להתמודד עימה, בעיקר בחברה שמאופיינת באי שוויון מגדרי מהותי. יחד עם זאת, התעלמות מסוגייה זו עשויה לפגוע במידת ההצלחה של התוכנית.

העצמת גברים כדרך לעודד השתתפות בתוכניות למניעת אלימות בזוגיות

גברים מתקשים להתגייס לתוכניות שמטרתן המרכזית והמוצהרת היא הפחתת אלימות בזוגיות, לכן יש חשיבות לזהות אינטרסים וצרכים אמיתיים של קהל היעד, ולתת להם מענה מוחשי וברור בתוכנית, לצד העיסוק בזוגיות ומניעת אלימות בזוגיות.

אחת הדוגמאות המתייחסת לתוצרים מוחשיים, שעלתה בסקירת המחקרים שערכנו, היא תכנית קהילתית חינוכית שמכשירה גברים להיות סוכני שינוי בנושאים רפואיים שונים. בסיום ההכשרה הם מקבלים הסמכה ואף תעודה, וכן אפשרות לעבוד כפעילים בקהילות שלהם בנושאי בריאות שונים. במסגרת ההכשרה, ישנה גם התייחסות לנושאים של אלימות בזוגיות ועבודה על שינוי נורמות ותפיסות של יחסים ותפקידי מגדר.

גיוס מנהיגים קהילתיים/רוחניים/דתיים ומשפיענים לטובת קמפיינים ותכניות קהילתיות

החשיבות של גיוס דמויות בולטות ומובילות בקהילה, עולה כאשר מדובר בהתערבויות בקרב קבוצות מיעוט. זאת משום שהפוטנציאל של "הדבקה חיובית" גבוה יותר בקהילות מסורתיות וסגורות. כאשר מנהיגות קהילתית נותנת רוח גבית, משדרת מסרים חיוביים, ואף מעורבת בפועל בתוכניות עצמן, הסיכוי להירתמות של גברים בקהילה להיות שותפים ומעורבים, עולה.

מומחיות אנשי מקצוע לתוכניות מניעה עם גברים

בתהליכי ההיוועצות שנערכו ביוזמת 'קווים אדומים' בנושא מניעה עם גברים, עלה כי יש כיום חוסר בישראל באנשי מקצוע מנוסים בתחום, המחזיקים בידע ויכולות מקצועיות שיאפשרו להם לפעול באופן אפקטיבי, ובהתאם להמלצות לעיל. בבחינת המומחיות הנדרשת, עלה כי התערבויות מניעה המיועדות לגברים, וגם מי שמוביל אותן, צריכים להחזיק שלושה עולמות תוכן ומומחיות:

- **אלימות בזוגיות ומניעתה** - יש יתרון גדול לאנשי מקצוע המבינים לעומק את עולם התוכן של אלימות ומניעתה, מחזיקים בהבנה לגבי מגדר ומשמעויותיו להתפתחות של אלימות ומניעתה, ומחויבים לאי אלימות. מומחיות זו חיונית למתן כלים להתמודדות עם תוקפנות וצרכי שליטה, לזיהוי של גורמי סיכון ושל התנהגויות אלימות וכן ליכולת בעת הצורך להפנות גברים לגורמי טיפול מותאמים.
- **ניסיון בעבודה עם גברים ועולמות תוכן של גבריות** - ישנה הסכמה בין אנשי מקצוע העוסקים באלימות בזוגיות ובמשפחה, כי נורמות של גבריות ותפיסות תרבותיות ואישיות של המשמעות של "להיות גבר", הם חלק מהגורמים המעצבים התפתחות של אלימות בזוגיות. איתגור תפיסות סטריאוטיפיות של גבריות והגמשת התפיסה האישית והקהילתית של תפקיד הגבר בזוגיות, מהווה גורם משמעותי במניעת אלימות בזוגיות ובמשפחה, ולכן יש חשיבות רבה לכך שאנשי מקצוע העוסקים בתחום יחזיקו בעולם ידע זה.
- **יצירת תהליכי שינוי ברמת הפרט, קבוצה וקהילה** - יש חשיבות לכך שאנשי מקצוע וארגונים העוסקים במניעת אלימות בזוגיות בקרב גברים, יהיו בעלי מוטיבציה לשינוי חברתי ולצדק חברתי. עבודת מניעה דורשת יצירת תהליך שינוי במגוון רמות - שינוי נורמות, שינוי שפה, שינוי תפיסות ושינוי התנהגויות. מכיוון שאלימות בזוגיות היא תופעה חברתית, שמופיעה מתרחשים במישור הפרטי, חשוב להבין כיצד

מתחוללים שינויים בשתי רמות אלו, ואת הקשר ביניהם. כמו כן, חשובה היכולת להוביל וללוות תהליכי שינוי מסוג זה.

בעניין אנשי המקצוע להובלת מהלכים, תוכניות והתערבויות מניעה המיועדים לגברים, חוזרת השאלה, האם דווקא גברים צריכים להוביל תוכניות מניעה עם גברים? זו שאלה מעניינת, שלא נמצאה לה התייחסות מפורשת במחקרים שנסקרו. המחשבות האינטואיטיביות תומכות בכך שמי שיובילו את ההתערבויות עבור ועם גברים יהיו גברים, מתוך הנחה שלגברים יהיה קל יותר להתחבר לאיש מקצוע גבר, העוסק בתחומי גבריות ושוויון, מאשר לאשת מקצוע העוסקת בתחומים אלו. רצוי שיהיה מחקר הערכה מלווה לתוכניות חדשות מתחום זה, אשר יתייחס לשאלה זו ביישומים בישראל.

הערכת ההשפעה של תוכניות מניעה

מאחר וקיים קושי תיאורטי ויישומי להוכיח מניעה, בדיקת היעילות של תוכניות העוסקות במניעת אלימות בזוגיות בקרב גברים, לרוב בוחנת את ההפחתה של גורמים המעלים את הסיכון לאלימות (למשל נורמות חברתיות, אלימות בילדות וכו'), תוך השערה ששינויים אלו יעזרו במניעה ראשונית של אלימות בזוגיות. לפיכך, בבניית תוכניות מניעה המיועדות לגברים, חשוב לקחת זאת בחשבון, הן בהגדרת יעדי השינוי והן בגיבוש מחקר הערכה מלווה.

סיכום

יוזמת קווים אדומים יצאה לדרך בשנת 2021, במטרה להוביל שינוי מערכתי, שיביא לצמצום תופעת האלימות בזוגיות, באמצעות מהלכים שיטתיים, מקיפים וארוכי טווח של מניעה ואיתור מוקדם של אלימות. בתהליך אסטרטגי שנערך ברשת הארגונים השותפים ביוזמה, אחד השינויים המרכזיים שסומנו כחיוניים להשגת המטרות המשותפות, היה הגברה משמעותית של מעורבות גברים במניעה. עם פרוץ המלחמה בישראל ב-7/10/23, הצורך לעסוק בנושא באופן מעמיק, עלה. זאת על בסיס מחקרים רבים מן העולם המראים כי בזמן מלחמה ולאחריה ישנה עלייה משמעותית והסלמה של אלימות בזוגיות. לשם כך יצאנו ללמוד מהעולם ולייצר תהליכי היוועצות רחבים בתוך ישראל. את הידע המצטבר הצגנו במסמך זה, המציע, לראשונה בישראל, תשתית ידע עדכנית לקידום מהלך מערכתי למניעת אלימות בזוגיות עם גברים.

המסמך מציע קהלי יעד מרכזיים לעת הזו, תכנים מרכזיים לתוכניות המיועדות לגברים, דרכים להגברת מעורבות גברים בתוכניות והגדרת המומחיות הנדרשת לאנשי מקצוע העוסקים בתחום.

אנו ב'קווים אדומים', יחד עם קרן 'קווים לשינוי' נפעל לקידום מהלכים חדשניים בישראל, שיעסקו בבניה של תחום המניעה עם גברים כתחום חדש בישראל. נלווה פרויקטים חדשים בהערכה ולמידה משותפת יחד עם רשת הארגונים השותפים בקווים אדומים, זאת במטרה להפוך תחום זה למשמעותי ומשפיע.

לכל שאלה ופנייה אנא כתבו למייל יוזמת קווים אדומים בכתובת: Drawingthelines@sheatufim.org.il

נספח: תוכניות מניעה שאותרו ונבחנו במסגרת הסקירה

תוכניות המניעה המפורטות כאן מוצגות בתמצית הכוללת תיאור קצר של התוכנית, המרכיבים המרכזיים שלה, ותוצאות ההערכה, וכל זאת בחלוקה לפי סוגי התוכניות: ברמה הפרטנית, ברמה הקהילתית ודרך קמפיינים.

ברמה הפרטנית

- תוכנית שנערכה על נערים וגברים בני 15 ומעלה בטנזניה, שילבה הן התערבות כלכלית והן התמקדות בשינוי נורמות ונרטיב הגבריות (גיוסו כמובילי בריאות). ברמה הכלכלית המשתתפים הוזמנו להדרכה בת 5 ימים בנושא פיתוח עסקי, יזמות ומימון, לוו בתוכניות חסכון. ברמת שינוי הנורמות והנרטיב, המשתתפים עברו הדרכה אשר כללה חינוך על מנהיגות, אלימות וכוח על בסיס מגדר, מיתוסים על HIV, תקשורת והעברת מסרים יעילה. נמצא כי תוכנית זו הייתה יעילה בהפחתת נורמות מגדריות סביב כוח, אך לא נמצא הבדל באלימות הזוגית (Maman S. et al, 2020).
- אבני קפיצה – התערבות קבוצתית קטנה הנועדה לשפר בריאות מינית על ידי טכניקות למידה משותפת ומעוררת רפלקציה ביקורתית. הדגש העיקרי שלה הוא על בניית ידע, מודעות לסיכונים, מיומנויות תקשורת, איידס ומערכות יחסים אלימות. רוב הגרסאות של תוכנית זו כוללות לפחות 50 שעות התערבות על פני 10-12 שבועות. לרוב התוכנית כוללת 15 מפגשים בקבוצות המחולקות לפי מגדר וגיל. רוב המחקרים מראים יעילות גבוהה ושינויים בתחומים רבים. במחקר בהודו נמצא כי ישנה יעילות גבוהה בשינוי ידע והתנהגות בקרב משתתפי המחקר ואנשים הקרובים להם. עם זאת, לא נמצא שינוי בעמדה לגבי תפקידים מגדריים או שינוי בקרב הקהילה (Heise L, 2011).
[/https://steppingstonesfeedback.org](https://steppingstonesfeedback.org)
- תוכנית שנערכה בקרב נשים וגברים בני 18-30 בדרום אפריקה והתמקדה בשינוי עמדות מגדריות וחיזוק הפרנסה. בתוכנית זו המשתתפים מבצעים דיונים וחשיבה ביקורתית בקבוצות, משחקי תפקידים. התוכנית כוללת שני חלקים: "אבני קפיצה" המתמקדת במגדר, מערכות יחסים, אלימות ובריאות מינית, ויצירת עתיד הכוללת הגדרת יעדי פרנסה, התמודדות עם משברים, עבודה וכו'. נמצא כי גברים שעברו את התוכנית דיווחו על ירידה משמעותית באלימות ושימוש מופחת בשתייה חריפה. בנוסף, נמצאה עליה (לא מובהקת) גם בהכנסה (Gibbs A. et al, 2020).
<https://prevention-collaborative.org/programme-examples/stepping-stones-and-creating-futures>
- תוכנית שנערכה בקרב נערים וגברים צעירים (15-24) באתיופיה אשר התמקדה בזיהוי וחשיבה ביקורתית על הנורמות המגדריות שעולות להגביר את הסיכון לאלימות זוגית. משתתפי המחקר השתתפו בפעילויות קהילתיות הכללו חלוקה של עלונים, סדנאות בקהילה וכו", והשתתפו בפעילויות חינוך מיני קבוצתי. נמצא כי תוכנית זו יעילה ומפחיתה נורמות מגדריות העולות להגביר אלימות ומפחיתה אלימות מגדרית (Pulerwitz, J. et al, 2015).

▪ תכנית להכשרה של "עומדים מהצד" (Bringing in the Bystander® in-person program) – במחקר שנערך בקרב צעירים וצעירות בני 18-24 בתוכנית זו שני מנחים (גבר ואישה) מעבירים קבוצות חד מגדריות לרווקים. בקבוצות אלו יש דיונים על כיצד חברים בקהילה יכולים לעזור במניעה של אלימות כאשר הם צופים בסימנים לפני/במהלך/אחרי אירוע אלימות מיני או זוגי. התוכנית כללה תרגילי למידה אקטיבית שנועדו להתייחס לכל השלבים של המודל. בתחילת התוכנית כלל משתתפי הניסוי (גם בקבוצת הביקורת) נחשפו במשך 6 שבועות לתמונות המציגות סצנות "טיפוסיות" בקולג' המדגימות התנהגות פרו-חברתית של עומדים מהצד במניעת אלימות. לפי תוצאות המחקר נמצא כי אומנם ישנה ירידה לאורך השנה בדפוס העזרה, קבוצת הניסוי עזרה יותר לחברים מאשר קבוצת הביקורת (לא נמצא הבדל משמעותי בקשר לעזרה לזרים) (Moynihn M. et al, 2015).

[/https://www.soteriasolutions.org/college](https://www.soteriasolutions.org/college)

▪ Green Dot – השלב הראשון של התוכנית מורכב ממצגות של 50 דקות שמציגות את השכיחות, הסיבות וההשפעות של אלימות מינית ובמהלך דייטים. בנוסף, מראות פעולות שעובר אורח יכול לעשות כדי למנוע אלימות מינית. השלב השני כולל מספר קטן יותר של משתתפים כולל דיונים בקבוצות על הנושאים שהוצגו במצגות ובנוסף מתרגלים מיומנויות של עובר אורח. בנוסף למשתתפים אלו, צוות התוכנית עובד עם אנשים מובילי דעה. נמצא כי אנשים שעברו את התוכנית דיווחו יותר על התנהגות פעילה כעוברי אורח מאשר אלו שלא עברו את התוכנית. בנוסף, נמצא כי סטודנטים בקמפוסים שבהם הועברה התוכנית דיווחו על פחות מקרי אלימות (Crooks, C. V., Jaffe, P., Dunlop, C., Kerry, A., & Exner-Cortens, D, 2019).

[/https://alteristic.org/green-dot](https://alteristic.org/green-dot)

▪ מנטורים למניעת אלימות – מטרת התוכנית לערב סטודנטים ספורטאים בעלי מעמד גבוה על מנת להגדיל את השתתפות הגברים במניעת אלימות כלפי נשים. התוכנית נועדה לקדם חשיבה ביקורתית על נורמות ומגדר ומעודדת את המשתתפים להתערב במקרים של אלימות. נעשו משחקי תפקידים המאפשרים למשתתפים לפתח תגובות מתאימות לאירועי אלימות. מחקרים מצאו כי תוכנית זו יעילה בשינוי עמדות כלפי אלימות מגדרית ושיפור בהתנהגויות יעילות כעוברי אורח (Crooks, C. V., Jaffe, P., Dunlop, C., Kerry, A., & Exner-Cortens, D, 2019).

[/https://mvpstrat.com](https://mvpstrat.com)

ברמה הקהילתית

▪ תכנית H – תוכנית שנוסדה בברזיל ונועדה לקדם גישה והתנהגות שוויונית בקרב גברים צעירים. בעזרת קבוצות קטנות וסרטון מצויר ללא מילים בשם "היה היה פעם בן", התוכנית מעודדת גברים צעירים להטיל ספק בדעות המסורתיות הנוגעות לנרטיב "הגברי". החינוך הקבוצתי מיושם באמצעות מפגשים שבועיים לאורך 4-6 חודשים. עם הזמן התפתחה התוכנית והיא כוללת השתתפות בחינוך

הקבוצתי עם הסברה ושיווק חברתי במטרה לשנות נורמות קהילתיות. מחקרים מצאו כי תוכנית זו יעילה בהעלאה של קבלת עבודות הבית כחלק מאחריות הגבר, שיפור מערכות היחסים עם חברים ובנות זוג והפחתה באלימות כלפי נשים (Heise L, 2011).

[/https://www.equimundo.org/programs/program-h](https://www.equimundo.org/programs/program-h)

באמצעות סדרת טלוויזיה - בדרום אפריקה הפיקו תוכנית טלוויזיה בה מוצגות דמויות המתעמתות בנושאי אלימות, איידס, שימוש לרעה באלכוהול ובעיות חברתיות נוספות. שימוש בדרמה טלוויזיונית לשינוי נורמות חברתיות והשפעה על התנהגויות חברתיות הוא יעיל כיוון שהיא נגישה לקהל הרחב והיא מעודדת הזדהות רגשית עם דמויות שונות. נמצא קשר חיובי בין צפייה בדרמה הטלוויזיונית לבין חיפוש אקטיבי אחר עזרה עצמית ותמיכה ועזרה לאחר במצוקה. בנוסף, נצפתה עלייה בידע בנושאים השונים. ממצאים לגבי מידת היעילות לגבי שינוי הגישה והנורמות בהקשר לאלימות במשפחה נמצאו מעורבים: נמצא כי צפייה בתוכנית שינתה את העמדות לגבי אלימות כלפי נשים ולגבי האמונה כי אלימות זו היא עניין פרטי. עם זאת, לא נמצא שוני בעמדו לגבי הטרדה מינית או לגבי קבלת אלימות כנורמה בקהילה (Heise L, 2011).

<https://www.soulcity.org.za/projects>

SASA - התערבות קהילתית באוגנדה שמטרתה לשנות עמדות קהילתיות, נורמות והתנהגויות שמביאות לאי שוויון מגדרי, איידס ואלימות נגד נשים. ההתערבויות נעשות על ידי אנשים מובילים בקהילה ומטרתן לעודד חשיבה ביקורתית על כוח ואי שוויון. נמצא כי התערבות זו יעילה ומפחיתה אלימות פיזית כלפי נשים. עם זאת, לא נמצאה ירידה מובהקת באלימות המינית (Fulu E. et al, 2014).

<https://www.togetherforgirls.org/en/stories/sasa-initiative>

"דרך העיניים שלנו" (Through Our Eyes) - פרוייקט וידיאו רב שנתי שהתייחס לאלימות מבוססת מגדר ע"י העלאת המודעות והדיאלוג בקהילה ופעולות שונות בקהילות פוסט-קונפליקטואליות (למשל דרום סודן, אוגנדה, תאילנד וכו'). ממצאי המחקר הראו על עלייה במודעות לזכויות הנשים ולשוויון מגדרי, פירוק תרבות השתיקה על אלימות מגדרית ועידוד נפגעות לפנייה לשירותי בריאות ואכיפת החוק (Gurman, T. A. et al, 2014).

<https://ovc.ojp.gov/media/video/7076>

תכנית קהילתית בגאנה - מערכת התגובה הכפרית. תוכנית זו נעזרת בדמויות מפתח בתוך הקהילה על מנת להפחית אלימות כלפי נשים והגנה על זכויות האדם. התוכנית נועדה להגדיל את הידע על אלימות כלפי נשים, שינוי עמדות אישיות וקהילתיות כלפי מגדר, שוויון ואלימות, שינוי נורמות והתנהגויות מגדריות, לספק ייעוץ ותמיכה לזוגות ולסייע לנפגעות לבקש פיצוי ממוסדות המדינה. מטרתן אלו מושגות באמצעות מיסוד של צוותי פעולה מהקהילה אשר מקבלים ליווי ותמיכה במהלך 18 חודשים. חברי צוותים אלו הם גברים ונשים מהקהילה. צוותים אלו עבדו על העלאת מודעות בקהילה, שיתוף מידע על זכויות נשים, קבלת עזרה ומתן ייעוץ לזוגות שחוו אלימות. תוצאות המחקר הראו כי לאחר יישום התוכנית ישנה ירידה משמעותית (אך לא מובהקת) בדיווח על אלימות פיזית ומינית כלפי נשים (בדיווח של נשים וגברים), נשים דיווחו על הפחתה בתסמיני דיכאון לאחר ההתערבות (לא נמצא הבדל בקרב גברים). בנוסף, נמצאה ירידה באלימות רגשית בקרב נשים (אך לא מובהקת),

ירידה מובהקת של דיווח נשים על התנהגויות שליטה של גברים. למרות שנמצא שיפור בעמדות המגדריות ובנורמות החברתיות בקבוצות ההתערבות, שיפור זה לא היה מובהק סטטיסטית (Ogum et al., 2020).

<https://www.whatworks.co.za/resources/item/497-introduction-to-vaw-training-manual>

תוכנית טיפול בקהילה סומליה – על מנת להגביר את איכות והגישה של טיפולים עבור נשים ונערות נפגעות אלימות התוכנית התמקדה בחיזוק שירותים מבוססי קהילה על ידי זיהוי וטיפול בפערים ובזמינות של השירותים השונים, טיפול במחסומים שנפגעות אלימות נאלצו להתמודד איתם, בניית מנהיגי קהילה, שינוי אמונות אישיות ונורמות חברתיות מזיקות. על מנת לשנות את הנורמות החברתיות נעשו דיונים קבוצתיים, תמיכה בהצהרות פומביות הקשורות לשינוי בקהילה. הדיונים נעשים בקבוצות מונחות וכוללים שיח סביב ערכים של כבוד האדם, הגינות וצדק, קישור בין חוויות האלימות שלהם לחוויות אפליה ואי צדק, ודיון כיצד נורמות חברתיות יכולות לתרום או למנוע לאלימות מגדרית. תוצאות המחקר הראו כי בקרב נשים וגברים היה שיפור משמעותי בנורמות חברתיות העוסקות בתגובה לאלימות מינית, הגנה על כבוד המשפחה וזכות הבעל לשימוש באלימות. בנוסף, נמצאה עלייה משמעותית סביב אמון בפנייה לשירותים שונים בקהילה (Glass, N, et al. 2019).

The United Nations Children's Fund – שלב ראשון – שלב ההקמה: נעשו שותפויות עם ארגונים לא ממשלתיים על מנת להגדיר ולאבחן נורמות חברתיות ומזיקות ועל מנת ליצור קשרים עם שירותים מגוונים לנפגעות אלימות מגדרית. מיפוי השירותים: התוכנית משתפת שותפים מקומיים בהובלת המיפוי והערכת המוכנות של המגזרים השונים (משפט, בריאות, וכו') שיכולים לספק שירותים בטוחים וסודיים לנפגעות אלימות מגדרית. בניית צוות: הצוות עבר הכשרה של שלושה ימים שכללה לימודים עיוניים ומעשיים על מנת להכשיר אותם לנהל דיונים בקבוצות מיקוד וראיונות אישיים עם אנשי מפתח בקהילה בנושא נורמות חברתיות ושירותים שניתנים לנפגעי אלימות. שיתוף הצוותים בבדיקה ואבחון של הנורמות החברתיות כולל רפלקציה ביקורתית לשינוי נורמות אלה. ניתוח נורמות חברתיות בנושאים: נורמות חברתיות, תפקיד נשים בחינוך ומנהיגות, מחסומים הקשורים לקבלה ולשתיקה סביב אלימות מגדרית. שלב 2: שלב המדידה, שלב 3: הערכת ההשפעה. מאמר שמדגיש את חשיבות שלושת השלבים, במיוחד את השותפויות בקהילה ומדידה של נורמות ואמונות בצורה מדידה ותקפה (Glass, N, et al, 2018).

<https://www.unicef.org/documents/communities-care>

קמפינים

"We can" – מטרת העל של קמפיין זה היא להפחית את הקבלה החברתית של אלימות נגד נשים ומבוסס על האמונה שאנשים יכולים להשתנות. הקמפיין נעזר בשותפים מקומיים שמתאמים ומיישמים

את פעילויות הקמפיין (סדנאות, תיאטרון רחוב, חלוקות חוברות וכו') ומעודדים גברים ונשים לחשוב על אלימות ואי שוויון מגדרי. אנשים יכולים להפוך למחוללי שינוי על ידי חתימה על התחייבות לנקוט בפעולה נגד אלימות ועל ידי העברת המסר לאנשים נוספים. הקמפיין קורא לאנשים לחשוב על העמדות והאמונות האישיות שלהם ולדחות כל אלימות נגד נשים. הקמפיין זיהה 4 אינדיקטורים דרכם ניתן להעריך את רמת השינוי שנעשה: 1. דחיית/הפחתת סובלנות לאלימות כלפי נשים על ידי חברי הקהילה ומחוללי השינוי, 2. קבלה גבוהה יותר של נשים המתבטאות נגד אלימות במשפחה, 3. הגברת המודעות ליתרונות של משפחה ללא אלימות עבור נשים גברים וילדים, 4. הוכחות שחברי הקהילה לוקחים אחריות לחזק מערכות יחסים לא אלימות. נמצא כי קמפיין זה משמעותי בהפחתת הסובלנות כלפי אלימות (Heise L, 2011).

רשימת מקורות

[מרכז הידע באתר יוזמת קווים אדומים](#)

- Crooks, C. V., Jaffe, P., Dunlop, C., Kerry, A., & Exner-Cortens, D. (2019). Preventing gender-based violence among adolescents and young adults: Lessons from 25 years of program development and evaluation. *Violence against women, 25*(1), 29-55.
- Heise, L. (2011). What works to prevent partner violence? An evidence overview.
- Gibbs, A., Washington, L., Abdelatif, N., Chirwa, E., Willan, S., Shai, N., & Jewkes, R. (2020). Stepping stones and creating futures intervention to prevent intimate partner violence among young people: cluster randomized controlled trial. *Journal of Adolescent Health, 66*(3), 323-335.
- Glass, N., Perrin, N., Clough, A., Desgropes, A., Kaburu, F. N., Melton, J., & Marsh, M. (2018). Evaluating the communities care program: best practice for rigorous research to evaluate gender based violence prevention and response programs in humanitarian settings. *Conflict and health, 12*, 1-10.
- Glass, N., Perrin, N., Marsh, M., Clough, A., Desgropes, A., Kaburu, F., & Read-Hamilton, S. (2019). Effectiveness of the Communities Care programme on change in social norms associated with gender-based violence (GBV) with residents in intervention compared with control districts in Mogadishu, Somalia. *BMJ open, 9*(3), e023819.
- Gurman, T. A., Trappler, R. M., Acosta, A., McCray, P. A., Cooper, C. M., & Goodsmith, L. (2014). 'By seeing with our own eyes, it can remain in our mind': qualitative evaluation findings suggest the ability of participatory video to reduce gender-based violence in conflict-affected settings. *Health education research, 29*(4), 690-701.
- DeHond, A., Brady, F., & Kalokhe, A. S. (2023). Prevention of perpetration of intimate partner violence by men and boys in low-and middle-income countries: a scoping review of primary prevention interventions. *Trauma, Violence, & Abuse, 24*(4), 2412-2428.
- Fulu, E., Kerr-Wilson, A., Lang, J., Gibbs, A., Jacobson, J., & Jewkes, R. (2014). What works to prevent violence against women and girls. *Evidence Review of interventions to prevent violence against women and girls Pretoria: Medical Research Council*, 1580-9.
- Maman, S., Mulawa, M. I., Balvanz, P., McNaughton Reyes, H. L., Kilonzo, M. N., Yamanis, T. J., & Kajula, L. J. (2020). Results from a cluster-randomized trial to evaluate a microfinance

and peer health leadership intervention to prevent HIV and intimate partner violence among social networks of Tanzanian men. *PLoS One*, 15(3), e0230371.

Moynihan, M. M., Banyard, V. L., Cares, A. C., Potter, S. J., Williams, L. M., & Stapleton, J. G. (2015). Encouraging responses in sexual and relationship violence prevention: What program effects remain 1 year later?. *Journal of interpersonal violence*, 30(1), 110-132.

Ogum Alangea, D., Addo-Lartey, A. A., Chirwa, E. D., Sikweyiya, Y., Coker-Appiah, D., Jewkes, R., & Adanu, R. M. (2020). Evaluation of the rural response system intervention to prevent violence against women: findings from a community-randomised controlled trial in the Central Region of Ghana. *Global health action*, 13(1), 1711336.

Pulerwitz, J., Hughes, L., Mehta, M., Kidanu, A., Verani, F., & Tewolde, S. (2015). Changing gender norms and reducing intimate partner violence: results from a quasi-experimental intervention study with young men in Ethiopia. *American Journal of Public Health*, 105(1), 132-137.